

УДК 343.9

DOI 10.33244/2617-4154.1(14).2024.132-137

В. В. Топчій,*д-р юрид. наук, професор,**заслужений юрист України,**Державний податковий університет**e-mail: tv1959@ukr.net***ORCID ID 0000-0003-4596-6469**

ЦИФРОВІЗАЦІЯ У СИСТЕМІ ДЕТЕРМІНАНТ ЗЛОЧИННОСТІ

У статті йдеться про те, що деморалізація, насамперед, охопила сферу Інтернет простору. Зниження моральних стандартів, які базуються на загальнолюдських цінностях, і великий розрив між оголошеними деклараціями влади та повсякденною реальністю кризового суспільства, особливо в умовах воєнної агресії, яка надто далеко від високих етичних ідеалів, створюють умови, за яких розкривається кримінальний потенціал людини. Водночас особа, здійснюючи кримінальну діяльність у кіберпросторі, може залишатися анонімною.

Наголошується, що недосконалість законодавчих актів, які регулюють використання кіберпростору, має криміногенне значення. Крім політико-правових, організаційно-управлінських та культурно-психологічних чинників, важливу роль у поширенні злочинності в Україні відіграє також цифровізація.

Висловлюється думка, що злочинність у цифровому середовищі продовжить зростати і в майбутньому. Це пов'язано з постійним та стрімким розвитком цифровізації, яка не лише вносить нові можливості, але й несе серйозні загрози та ризики. Крім того, з розвитком та еволюцією цифровізації, на нашу думку, змінюватиметься і злочинність, набуваючи нових характеристик. Це вже на сьогодні вимагає розробки та впровадження сучасних заходів для запобігання злочинності в цифровому суспільстві, що зі свого боку потребує формування сучасного та високоефективного кадрового потенціалу.

У статті надається авторське визначення цифровізації як детермінант злочинності – впровадження цифрових технологій з наявними недоліками організаційної складової загального неконтрольованого доступу до використання технологій з цифровізації з антисоціальною мотивацією.

Зазначається, що користувачі інтернет-простору особисто стикалися з кіберправопорушеннями певною мірою. Підкреслено, що кіберзлочинність охоплює різноманітні види правопорушень, які вчиняються за допомогою ІТ-технологій. Об'єктами атак кіберзлочинців можуть бути як особисті дані, банківські рахунки, так і особиста інформація будь-якої сфери діяльності. Тому окремі науковці

зазначають, що кіберзлочинність спричиняє загрозу не лише внутрішній безпеці нашої країни, але й на міжнародному рівні, охоплюючи практично весь світ.

Ключові слова: цифровізація, кіберзлочинність, кримінальні правопорушення, детермінанти, злочин, запобігання, сучасні технології, інформаційна безпека.

На сьогодні в сучасному суспільстві цифрові технології, що визначають процес цифровізації у всіх сферах суспільного та приватного життя, часто представлені як інноваційні та прогресивні, обіцяючи значний розквіт у всіх аспектах соціального існування, роблячи його більш ефективним, комфортним та безпечним, а також звільняючи людей від рутинних завдань, таких як пошук інформації про товари, роботу, навчання, потенційних партнерів тощо. Однак, як у будь-якому суспільному явищі, існують дві сторони «медалі»: позитивна і негативна. Це також правильно для цифрових технологій і цифровізованих процесів.

Ситуація з поширенням коронавірусу та шок, який з цього випливає, зумовили активізацію використання цифрових технологій у всіх сферах життя. Бізнесмени, їхні партнери та клієнти, інвестори, заклади освіти, а також інші державні та приватні установи переходять до режиму онлайн для забезпечення нормального функціонування [1].

На жаль, кримінальна діяльність переноситься у віртуальний простір, охоплюючи практично всі види кримінальних правопорушень. Кожен з цифрових ресурсів, охоплюючи розглянуті вище, має позитивні для цивілізованого суспільства характеристики, але також виявляє деякі негативні тенденції. Однією з основних рис зазначених технологій є можливість діяти в інтернет-просторі анонімно, забезпечуючи не лише швидкість операцій, пов'язаних з обігом інформації, а й її конфіденційність. Використання такої анонімно приватності небезпечно з позиції суспільної безпеки, оскільки ускладнює або навіть унеможливорює ідентифікацію особи, яка завдає шкоди іншим у віртуальному просторі, та притягнення її до відповідальності. Крім того, віртуальний простір є транснаціональним, що означає можливість діяти в ньому незалежно від фактичного місця перебування, що часто важко визначити, якщо особа не надає правдивої інформації, щоб уникнути відповідальності за порушення приватності інших. Виявлення таких осіб вимагає співпраці компетентних органів різних країн, що вказує на необхідність встановлення відповідних правил їх співпраці на транснаціональному рівні [2].

Стосовно причин уповільнення продуктивності в наукових колах точаться суперечки. Загальноприйнятого пояснення уповільнення немає. На думку міжнародних науковців, одне з найбільш правдоподібних пояснень полягає в тому, що до цього моменту потенціал комп'ютерної революції було переважно вичерпано. Допоки у світі не спостерігалось технологічних проривів, які за ступенем впливу на продуктивність зокрема і на уклад життя людей загалом могли б бути порівняні із впливом сучасних ІТ-технологій. Новим драйвером зростання після епохи комп'ютерної революції вважають саме цифровізацію, створення штучного інтелекту, використання безпілотного транспорту тощо. Організації, яким вдалося подолати пілотний етап впровадження інновацій і масштабувати рішення, отримали безпрецедентний приріст ефективності за мінімального

скорочення персоналу. У доповіді, представленій 2019 р. на Всесвітньому економічному форумі, підкреслено, що нині багато компаній намагаються впроваджувати технології «Четвертої промислової революції у виробництво, але мало кому вдається зробити це в масштабах, що дає змогу досягти істотного фінансово економічного ефекту» [3].

Наразі існує два сценарії розвитку цифрової економіки в Україні. Перший – це базовий сценарій, який передбачає інноваційне продовження тенденцій сприйняття інновацій. Другий – форсований сценарій, який передбачає усунення законодавчих, інституційних, фіскально-податкових, валютно-грошових бар'єрів, що перешкоджають розвитку інновацій «цифровізації». Також до основних напрямів розвитку цифровізації в Україні можна віднести подолання цифрового розриву в суспільстві [4].

Отже, досліджуючи позитивні і негативні аспекти цифровізації, варто зазначити: до прикладу, цифровізація у віртуальному просторі значно випереджає промисловість у державі. Водночас у процесі цифровізації бізнесу, крім технологічних переваг, є й негативні аспекти. За значної прибутковості, яку привносить цифровізація національного господарства, не варто забувати, що його метою має бути соціалізація економіки, виконання нею насамперед соціальних функцій, підвищення рівня достатку приватних господарств і суспільства загалом, саме через ефективне застосування цифровізації.

Під час аналізування подій, що розгортаються в нашому суспільстві, відзначається стрімкий прогрес цифровізації. Саме процес цифровізації є джерелом нових можливостей, але водночас вносить серйозні загрози та проблеми для всіх соціальних груп, зокрема для молодого покоління. Згідно з доповіддю, представленою ОЕСР під час головування Німеччини у «Групі двадцяти», на цьому аспекті особливо акцентується увага, що «...цифрові технології можуть мати деструктивний характер, що в майбутньому негативно позначиться на продуктивності, зайнятості, добробуті і стабільності» [5].

Це лише одне з багатьох застережень, висловлених на міжнародному рівні, що цифровізоване суспільство вже породжує певні ризики та соціальні детермінанти праці й посилює диспропорції в рівні їх доступності та використання, що призводить до формування нового цифрового розриву і зростання і без того високого рівня злочинності. Проте в умовах, коли половина світового багатства зосереджена в руках 1 % населення [6], нерівність досягла величезних значень. Вона сприяє посиленню популістських та антиглобалістичних настроїв у багатьох країнах. «Можна навіть поставити питання, чи виправдані пафосні промови бізнесу з приводу цифровізації» [7]. ООН також визнає цифровізацію як одну з чотирьох головних небезпек, що загрожують людству. Незважаючи на чималі переваги, нові технології використовуються для вчинення злочинів, розпалювання ненависті, фальсифікації інформації, утисків та експлуатації людей і втручання у приватне життя [8].

То що ж таке цифровізація? Цифровізація (з англ. digitalization) – це «впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв. Це перехід біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів). Перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн). До цифрових технологій відносять: інтернет речей,

роботизацію, кіберсистеми, штучний інтелект, великі дані, безпаперові технології, адитивні технології (3D-друк), хмарні та туманні обчислення, безпілотні та мобільні технології, біометричні, квантові технології, технології ідентифікації, блокчейн» тощо [9].

Варто зазначити, що однією з причин зростання коефіцієнта злочинності серед неповнолітніх є стрімкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій. Цей розвиток паралельно сприяє формуванню цифрового суспільства, яке характеризується новими можливостями. Серед цих можливостей варто відзначити «віртуальність» – те, що відбувається за межами реального світу; «глобальність» – існування єдиної, універсальної системи суспільних відносин у різних сферах взаємодії; «фрагментарність» – характеристика, яка визначається лише частковим сприйняттям подій у певному напрямі.

Поточною причиною вчинення кримінальних правопорушень є деморалізація особи, яка зі свого боку є наслідком загальної деморалізації суспільства. Ця деморалізація особливо впливає на інтернет-простір. Зниження цінностей, розрив між заявами влади та реальністю в кризовому суспільстві, особливо в період воєнної агресії, який відстоюється від високих етичних ідеалів, створюють умови, за яких виявляється кримінальний потенціал людини, і така особа залишається анонімною в кіберпросторі. Недосконалість законодавства, яке регулює використання кіберпростору, має криміногенне значення. Варто зазначити, що поряд з політико-правовими, організаційно-управлінськими та культурно-психологічними чинниками, цифровізація також впливає на поширення злочинності в Україні.

Тож можна погодитися з думкою, що злочинність у цифровому середовищі й надалі матиме зростання. Це впливає з постійного та стрімкого розвитку процесу цифровізації, який є не лише джерелом нових можливостей, але й потенційних серйозних загроз і ризиків. Крім того, з урахуванням розвитку та еволюції цифровізації, вважаємо, що злочинність також буде змінюватися, набуваючи нових характеристик. Це вже сьогодні вимагає розробки та впровадження сучасних заходів для запобігання цифровій злочинності, що зі свого боку передбачає формування ефективного кадрового потенціалу.

Враховуючи зазначене вище, вважаємо, що цифровізація та цифрове суспільство загалом можна віднести до сучасних детермінант злочинності.

Отже, можна підбити підсумок, що цифровізація як детермінант злочинності – це впровадження цифрових технологій з недоліками організаційної складової загального неконтрольованого доступу до використання технологій з цифровізації з антисоціальною мотивацією.

У сучасний період майже всі користувачі інтернету певним способом особисто мали справу з кіберзлочинцями. Як уже було зазначено, кіберзлочинність охоплює різноманітні види правопорушень, які здійснюються за допомогою інформаційно-технологічних засобів. Об'єктами атак кіберзлочинців можуть стати не лише особисті дані, банківські рахунки та паролі, але й особиста інформація будь-якої сфери діяльності. Тому деякі науковці також стверджують, що кіберзлочинність спричиняє загрозу не лише для внутрішньої безпеки нашої країни, але й на міжнародному рівні, охоплюючи практично весь світ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коронавірус змінює бізнес: банкіри світу відмовляються від традиційних правил. URL : <https://ua.news.ua/koronavirus-menyat-byznesbankyry-myra-otkazyvayutsya-ot-tradytsionnyhpravyl/>
2. Вінник О. Переваги та ризики цифровізації економіки: проблеми правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. Випуск 3. URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/11.pdf>
3. Четверта промислова революція. Цільові орієнтири розвитку промислових технологій і інновацій. Інформаційний документ. *Всесвітній економічний форум*, січень 2019 р. URL : <http://www.weforum.org/docs/WEF>
4. Прокопчук М. Б. Цифрові трансформації в економіці: світовий досвід та можливості для України. URL : <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/347.pdf>
5. Key Issues for Digital Transformation in the G20. Report Prepared for a Joint G20 German Presidency. – OECD, 12 January 2017. URL : <https://www.oecd.org/g20/key-issues-for-digital-transformation-in-the-g20.pdf>
6. Global wealth report 2019. – Credit Suisse. URL : <https://worldwealthreport.com/resources/world-wealth-report-2019>
7. Пикетти Т. Капитал в XX веке. Marginem Press, 2015.
8. Forum Digital: бізнес в Україні готов к цифровому прорыву. – Delo.ua, 7 февраля 2019 г. URL : <https://delo.ua/business/forum-digital-biznes-v-ukraine-gotov-k-cifrovomu-349977>
9. Україна 2030. Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL : <https://strategy.uifuture.org/kraina-zrozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#:~:text=E>

REFERENCES

1. Koronavirus zminiuye biznes: bankiry svitu vidmovliaiutsia vid tradytsiinykh pravyl. URL : <https://ua.news.ua/koronavirus-menyat-byznesbankyry-myra-otkazyvayutsya-ot-tradytsionnyhpravyl/>
2. Vinnyk O. Perevahy ta ryzyky tsyfrovizatsii ekonomiky: problemy pravovoho rehuliuвання. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2020. Vypusk 3. URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/11.pdf>
3. Chetverta promyslova revoliutsiia. Tsilovi oriientyry rozvytku promyslovykh tekhnolohii i innovatsii. Informatsiinyi dokument. *Vsesvitnii ekonomichnyi forum*, sichen 2019 r. URL : <http://www.weforum.org/docs/WEF>
4. Prokopchuk M. B. Tsyfrovi transformatsii v ekonomitsi: svitovyi dosvid ta mozhlyvosti dlia Ukrainy. URL : <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/347.pdf>
5. Key Issues for Digital Transformation in the G20. Report Prepared for a Joint G20 German Presidency. – OECD, 12 January 2017. URL : <https://www.oecd.org/g20/key-issues-for-digital-transformation-in-the-g20.pdf>
6. Global wealth report 2019. – Credit Suisse. URL : <https://worldwealthreport.com/resources/world-wealth-report-2019>
7. Pyketty T. Kapytal v KhKh veke. Marginem Press, 2015.

8. Forum Digital: byznes v Ukrainy hotov k tsyfrovomu proryvu. – Delo.ua, 7 fevralia 2019 h. URL : <https://delo.ua/business/forum-digital-biznes-v-ukraine-gotov-k-cifrovom-349977>

9. Ukraina 2030 E – kraina z rozvynutoiu tsyfrovoiu ekonomikoiu. URL : <https://strategy.uifuture.org/kraina-zrozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#:~:text=E>

V. V. Topchii. DIGITIZATION IN THE SYSTEM IS A DETERMINANT OF CRIME

This article is about the fact that demoralization has mostly taken over the Internet space. The devaluation of morality based on universal human values, the striking difference between the declarations made by the authorities and the everyday reality of a crisis society, especially during the period of military aggression, which is extremely far from high ethical ideals, create conditions under which the criminal potential of a person is revealed and at the same time such a person remains in cyberspace unidentified. It is indicated that the imperfection of legislative acts regulating the use of cyberspace has a criminogenic value. We draw your attention to the fact that along with political-legal, organizational-management and cultural-psychological determinants, you can also consider digitalization, which together cause the spread of crime in Ukraine.

The opinion is expressed that crime in the digital environment will continue to grow. This is due to the constant rapid development of digitalization as a source of not only new opportunities, but also serious threats and dangers. In addition, with the development and evolution of digitalization, in our opinion, crime will change and acquire new qualities. This, in turn, requires the development and implementation of modern crime prevention measures in the digital society, which in turn requires the formation of modern, highly effective personnel potential. The article provides the author's definition of digitalization as a determinant of crime – the introduction of digital technologies with the existing shortcomings of the organizational component of general uncontrolled access to the use of digitalization technologies with antisocial motivation.

It is noted that users of the Internet space have personally encountered cyber crimes to one degree or another. It is noted that cybercrime includes various types of crimes committed with the help of IT technologies. The object of cyber crimes can be both personal data, bank accounts, and personal information of any field of activity. Therefore, other scientists also believe that cybercrime poses a threat not only to our state, but also at the international level, covering almost the entire world.

Key words: digitalization, cybercrime, criminal offenses, determinants, crime, prevention, modern technologies, information security.

Стаття надійшла до редколегії 3 січня 2024 року